אגרות הראי"ה - כרך ב' - אגרת תעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג טבת תרע"ג - יפו
נמען: ד"ר משה זיידל

זיידל במבוכה בגלל קשיים בתורה מול המחקר. בסיס היהדות הוא 'הראשית והאחרית': הראשית היא העריגה האלוקית, שמושרשת בחיי האומה, והאחרית היא סידור החיים המעשיים והמצוות. המסורת בכללה מביעה אמת גדולה, והפרטים מתבארים מתוך הכלל. איננו מכירים את דרכי הנבואה, ואם יש בתורה דברים שאינם מתאימים למחקר, ייתכן שזה 'לשבר את האוזן' או שהמחקר אינו אמת מוחלטת. 'המציאות אינה מפחדת מהסתירות כמו המדע'. יש להשליך את 'החיטוטים והניקורים' שנספגו מהגויים.

עיקרי הדברים

- 'הראשית והאחרית' - בסיס היהדות.
- המסורת בכללה.
- הנבואה מעבר להבנתנו.
- 'המציאות אינה מפחדת מהסתירות'.
- דחיית ביקורת המקרא.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] והוא אינו חלק מלשון האגרת.

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] י"ג טבת. תרע"ג[4]

יקירי וחביבי הרה"ח[5] טהר לב וזך רעיון מר משה ד"ר[6] זידל שליט"א[7] וכא"ל[8] עתרת שלו'[9] וברכה'

מכתבך, חביבי, איני צריך לבאר שהדאיבני [שציער אותי] והפליא גם יחד. הנני מקוה, שרק חזיון ארעי [מצב חולף] הוא מבוכת נפשך כעת, אשר נפש עדינה שכמותך יכולה היא בדעת ויושר להתרומם ממעל לכל השטח של אלה המבוכות.

מאז הנני רואה חוב קדוש [חובה קדושה] להשריש בלב כל מעמיקי דעת, שהבסיס של היהדות הוא הראשית והאחרית, [ההתחלה והתכלית: השורש האלוקי שממנו הכול יוצא, והחיים המעשיים שאליהם הכול מכוון] וגופי-תורה, [עיקרי התורה] שהם ראשית-כל פשטי תורה שבכתב ביחוד, עומדים הם ומשתלמים מלשד [מלחלוחית, מן התמצית המזינה (כמו "לשד השמן", במדבר יא, ח)] הראשית

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5 הרה"ח - הרב החסיד
6 ד"ר - דוקטור
7 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8 וכא"ל - וכל אשר לו
9 שלו' - שלום

והאחרית גם יחד. הראשית היא העריגה האלהית [הכיסופים לה' (מלשון "כאיל תערוג על אפיקי מים", תהלים מב, ב)] שכל בעל רוח כביר משתוקק אליה וחפץ להרשימה בכל תכני-חייו, [להטביע אותה בכל תוכן חייו] שהיא מושרשת בצורה מאירה הרבה בחיי האומה המיוחדת מני אז לנשיאת דגל-קודש זה ברמה, [לשאת את דגל הקודש הזה בגאון] בחרף-נפש [במסירות נפש] ומלחמה כבדה, וכל השאיפות הרוחניות העדינות הנן קשורות לעריגה עליונה זו בקשר-של-קיימא [בקשר של קיום, קשר שאינו ניתק] ובעילויה הן מתעלות. [ובכוח עלייתה הן עולות] והאחרית - סדור החיים המעשיים וההסתכלות העולמית הפנימית, המיוחדת לישראל, שהיא צריכה המון מעשים, מצות ומנהגים מיוחדים, המשתלשלים [היורדים ונמשכים בהדרגה] מתוך השורש הכביר העליון של הראשית, מקבלים ממנו השפעה ומשפיעים ג"כ[10] עליו, כדרך שבריאות-הגוף משפיעה על חיי-הרוח. התורה בכל מדרגותיה, בתורה נו"כ[11], בחלק הספורי שלה [בחלק הסיפורי] ובחלק המוסרי והחוקי, היא משלמת את כל זה. המסורת בכללה מביעה אמת גדולה המיוסדת על חבור הראשית עם האחרית, ומתוך הכלל הפרטים מתבארים. [את הפרטים מבינים מתוך התמונה הכללית, ולא להפך] ואם לאותם שהם מדקדקים רק בפרטי-דברים נעשים כמה דברים קשים, מוזרים וסותרים, מה לנו ולהם? [כלומר: הקושיות שבפרטים אינן צריכות לערער את מי שרואה את הכלל]

וכי דבר גלוי ופשוט הוא מהלך הנבואה ורוה"ק[12]? וכי יודעים אנחנו את כל צפונותיהם, [סודותיהם הנסתרים] או אפילו איזה חלק מהם בברור הראוי לערך השגוב [הנעלה] שלהם? או אם יכולים אנו להגביל את עמקי מטרותיהם? [לקבוע את גבולות המטרות העמוקות שלהם] אנחנו עמלים לישב [ליישב את הקושיות] עד כמה ששכלנו מגיע, אבל מה שנשאר סתום בפנינו - היוכל מקום-מאפל זה, [מקום אפל זה, שאיננו מבינים] שיסודו בעינינו הכהות, להחשיך את אור השמש בגבורתה הכללית, שמכללותה דוקא אנחנו לוקחים חיים ועז? [וכוח]

לא יקירי, כלך מדרך זו, [סור מדרך זו, אל תלך בה] אל יבהלוך [אל יבהילו אותך] רעיונות כאלה. ואם אין כל יחיד יכול להציב גבול מדויק בין מה שהוא בדרך משל בתורה ובין מה שהוא ממשי,-בא החוש הבהיר של האומה בכללה ומוצא לו את נתיבותיו לא בראיות בודדות כי-אם בטביעות-עין כללית. [בהכרה כוללת וברורה, כמו מי שמכיר דבר במבט אחד, בלי צורך בהוכחות] ואם נמצא בתורה כמה דברים, שחושבים אחרים שהם לפי המפורסם מאז, [לפי מה שהיה מקובל בזמנם] שאינו מתאים עם החקירה של עכשו, הלא אין אנו יודעים כלל אם יש אמת מוחלטת בחקירה הזמנית, [במחקר של התקופה, שעשוי להשתנות] ואם יש בה אמת, ודאי יש גם מטרה חשובה וקדושה שלצרכה הוצרכו הדברים לבא בתיאור המפורסם ולא המדויק, [כלומר: התורה תיארה את הדברים כפי שבני האדם הכירו אותם, משום שמטרתה ללמד, ולא ללמד מדע] כמו שהוא פשוט במושגים הרוחניים ובכמה יסודי מעשים, ש"דברה תורה כנגד יצה"ר" [לשון חז"ל (קידושין כא ע"ב): יש דינים שהתורה התירה בהתחשב בכוחו של היצר] או "לשבר את האזן", [לשון חז"ל: לתאר דבר כך שהאוזן תוכל לקלוט אותו, גם אם אין זה תיאור מדויק] ועל כולם חכמה אלהית" חיה וחביבה מופיעה.

במטותא מנך, [בבקשה ממך (ארמית)] חביבי, השלך מעליך בבת-אחת את כל העבותות [החבלים העבים, הכבלים] של דמיונות-שוא, [דמיונות של שקר] שמסבבים החיטוטים והניקורים שבלא רוח-חיים, [הפירוק והחיפוש אחר פגמים, בלי רוח חיה; כוונתו לביקורת המקרא] שנספגו בנו מטיפולם של גויים [שהשפעתם נכנסה בנו מתוך עיסוקם של חוקרים נכרים בתורה] שטמאו בידי עשו את שמנינו הטהורים. [ככל הנראה רמז לחנוכה, כשהיוונים טימאו את השמנים במקדש (שבת כא ע"ב); כאן: חוקרי אירופה שטימאו את טהרת התורה] השכל הבהיר המקיף ולבת-אש-קודש [ולהבת אש הקודש] ההרגשה הטהורה, המקושרים בקשר המעשים והתורה, בחבתה ותלמודה באהבה, בגמרא. וסברא, בהלכה ואגדה, במקרא משנה תלמוד ופוסקים, יאירו תמיד את דרכך בחיים, ובחבל מלא

---

10 ג"כ - גם כן

11 נו"כ - נביאים וכתובים

12 ורוה"ק - ורוח הקודש

חיים ואורה זה [וכשתאחז בחבל הזה, המלא חיים ואור] תמצא הרבה יותר את האמת והיושר הטהור, שכ"כ[13] נפשך היקרה צמאה אליו.

נאמנת היא לנו האומה בכללה, במסרתה המשומרת עמה, המתאימה עם גודל-רוחה ואומץ-לבבה, לעמוד בפני כל דגלים כולם. [לעמוד מול כל השיטות והתנועות] ובמה נחשבו כל ההשערות הבאות מעולם חול ומגושם [ההשערות המדעיות, שהן מן העולם הגשמי] לעומת הצחצחות האלהיות ברום-עוזן? [האורות האלוקיים הזכים, בגובה עוצמתם] וחוץ מכל אלה, להתורה והמצוה, המעשית ההרגשיה והשכלית, וההזנה של הדמיון הטוב, ההולך כעמוד-אורה גם הוא בחיי הכלל והפרט, כבר מסומנים הם הראשית היותר עליון: תורתו של אברהם אבינו, [האמונה באל אחד שאברהם הפיץ] שקדמה לכל המאורעות המאוחרים [שקדמה למתן תורה ולכל מה שבא אחריו] שהשלימו את צביוננו [אופיינו המיוחד] בקהל רב, והאחריות המעשי, ההולך ומתחבב בחבת-קודש, לפי הדר-שיבתו [לפי הדר זקנתו, כלומר: ככל שהוא עתיק יותר, הוא חביב יותר (על פי משלי כ, כט)] וריבוי הדורות, שאצרו וחסנו בו [שאגרו ושמרו בו] את תכן חייהם האציליים. [הנעלים] את הכללות [התמונה הכללית] אנו מכירים בבירור ובעז, והיא מחיה בנו, בצירוף החינוך והחפץ הרוחני המקורי, את הפרטים.

אבל את הצביון הפרטי של הנבואה ושל רוה"ק[14] אין אנו מכירים עדיין, ואין אנו יודעים אם הסתירה אי-אפשר להיות בהרצאותיהם, [בדבריהם] כשם שאינה צריכה להיות בהרצאות הגיוניות משובחות, או שמא ההופעה העליונה מכל מה שבתיאור-שכלנו היא גבוהה ג"כ מתנאי-השלמות שלנו, [מן הכללים שלפיהם אנחנו מגדירים מה שלם ועקבי] וכל הסתירות הן מיושרות אצלה, בלא שום צורך בישובים הגיוניים. כי המציאות אינה מפחדת מהסתירות כמו המדע, [המדע זקוק להתאמה הגיונית מלאה; המציאות רחבה ממנו, ויכולה להכיל דברים שנראים לנו סותרים] מפני שהיא גדולה באין ערוך ממנו. זאת היא גאותה של האמונה, [גדולתה של האמונה] הבאה אחרי ההסתכלות היותר חפשית, המבקרת את החופש באור-הדעת העליון. ע"כ[15], חביבי, איני רואה שום צורך להכנס בפלפולים של ישובי הסתירות, אע"פ[16] שבודאי גם זה מקצע נכבד הוא "ודרוש וקבל שכר" [לשון חז"ל (סנהדרין עא ע"א): גם עיון שאין לו תכלית מעשית יש בו שכר] אבל אין כאן עיקר נקודת החיים כי"א[17] במעמד הכללי השואף לרוממות-אין-קץ, ומחיל אל חיל [מכוח לכוח (תהלים פד, ח)] ומאור לאור ילך בתוקף גבורתו, ו"צדיק באמונתו יחיה". [חבקוק ב, ד]

והנני בזה חותם בברכת אהבה מקרב לב ונפש, תרומם אף תנשא, [תתרומם ותתנשא] ותחזק במעוזך [במבצרך, במקום שבו כוחך] באור תורה ויפעת דעת בהגיוני צדק ומישרים ואהבת עם קדוש וכל הגיגיו, ואורח חיים סלולה וכל מכשיריה תהי לפניך תמיד מסוקלה [מנוקה מאבנים, ישרה ונוחה] נזכה כולנו יחד לחדות פנים בחדות-ד' [לשמוח זה עם זה בשמחת ה' (על פי נחמיה ח, י)] על אדמת-הקודש, ותשועת-עולמים תשגבנו, [תגן עלינו ותרומם אותנו] כנה"י[18] ונפש ידידך מקרב לב ונפש

הק' אברהם יצחק ה"ק

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

13 שכ"כ - שכל כך
14 רוה"ק - רוח הקודש
15 ע"כ - על כן
16 אע"פ - אף על פי
17 כי"א - כי אם
18 כנה"י - כנפשו היקרה